

ספרים רבותי, ספרים

כתב וערך: שבתאי מג'ר

יחסי מטפלים – מטופלים ביצירותיו של ש"י עגנון

איר קורן-מיימון, הוצאת רסלינג, 2015

באמצעות ניתוח סיפורים של ש"י עגנון. הספר מציע לקורא נקודות התבוננות והדרכה כיצד לפנות אל טקסטים ספרותיים ולראות בהם היבטים טיפוליים, שעשויים לסייע בהבנת אינטראקציות בין אדם לעצמו, בין אדם לחברו, ובין אדם לזולתו. הקישורים בין תהליך סיפורי לתהליך טיפולי מאירי עיניים ומפנים תשומת לב למושגים השאולים מהספרות ומוכנסים לשימוש בתאוריה ובמעשה הטיפולי, מטאפורה, למשל.

ומהצד השני, מציין המחבר מושגים פסיכולוגיים מקצועיים (כמו: אמפתיה, העברה, שיקוף, תובנה) שנראים כחלק טבעי מהמסופר בסיפור. האנושי והמקצועי שזורים זה בזה; המטפל כאדם שפועל לא במסגרת רשמית מחייבת, וסגולותיו הטיפוליות שבאות לביטוי במהלכו ובגישתו כלפי האדם שהוא מלווה.

הדרך הזו היא זימון פתוח לקורא לראות את עצמו כמטפל וכאדם, ובד בבד כקורא ספרות ונענה למכמניה השרויים במספר שכבות, חלקן גלויות וחלקן נסתרות. ההסברים והפרשנויות לאורך הספר מספקים תובנות, שדרכן אפשר לראות וללמוד התרחשויות מהותיות בדיאלוג הטיפולי, ללמוד על הקשר בין שניים הנוטלים בו חלק ועושים אותו, ולהיווכח ברבדים הנמצאים במרחב הטיפולי ובמרחב העולם הפנימי של הדמויות המשתתפות. בתוך כך גם נחשפים ונלמדים שיקולים של מטפל וחישוביו לקראת ובתוך העשייה הטיפולית וקבלת ההחלטות.

כך למשל בניתוח הסיפור "תהילה". צעד אחר צעד לוקח המחבר את עלילת הסיפור ואת הדמויות המופיעות בו, ושזור אותן בהמחשת המעשה הטיפולי על שלביו ואפיוניו ועם תיאוריהם מהלכים ותהליכים שמפעיל המספר במגעיו עם האישה תהילה, בדומה ובמדויק לעבודת המטפל.

באמצעות היחס לגיבוריו, עיצוב דמותם ותיאור יחסיהם עם דמויות אחרות, עולים קווים של יצרים, מניעים ויסודות אישיות, שמנחים ומכתיבים התפתחות תקשורת בין אנשים, ונגלה מבט אל עולמות פנימיים, על הכוחות הפועלים בהם והערבוביה הרוחשת שם, ובסופו של דבר, פעם אחר פעם, מוצאת דרכה בביטויים של התנהגות והימנעות.

המבוא לספר מציג יצירות קודמות שבחנו היבטים פסיכולוגיים וטיפוליים בסיפוריו של עגנון. חלק א' - "בין ספרות לפסיכולוגיה" - מציע בסיס עשיר ומאיר ליציאה אל תוכני הספר. הפרק הסוגר - "סיפור - טיפול" - מסכם היטב את רעיון הספר בסקירה ממצה של התמונות והמושגים שפגשנו בסיפורים ובניתוח העלילות והדמויות.

הספרות עושה דרכה אל לב הקוראים, וכשהם פוגשים בעלילתיה ובגיבוריה, כל קורא נענה לה בנפשו ובדרכו, כשהוא לבד עם המילים, ועם רוחו.

הפסיכותרפיה נמצאת ליד האדם המשתתף בה. הוא מופעל ופועל בדיאלוג עם אדם אחר שנמצא מולו; יש לו שותף פעיל לפירושים, למחשבות, להבהרות ולעיומותים. במפגש עם הספרות, הטקסט מוגש לקורא, וביחס אליו מעורר הקורא קולות ומילים שנמצאים בו, הוא מרגיש ונרגש, מגיב ומשתתף, ומנסח לעצמו טקסט, שברובו מורכב מהמיית רגשות והבעת יחס כלפי היצירה הכתובה.

במפגש הטיפולי האדם שבטיפול הוא חומר הגלם והרוח של הטקסט, הוא עצמו הטקסט שהולך ומתהווה ומתנסח עם התקדמות התהליך הטיפולי.

הספרות והפסיכולוגיה קרובות זו לזו, מתמזגות ומזינות אחת את השנייה. אנלוגיה בין תהליך הכתיבה הספרותית ובין תהליך הטיפול הפסיכולוגי מוצאת בטקסט הספרותי ביטוי ואירוע נפשי, ובאירוע הנפשי - טקסט ספרותי; זאת, בלי להשמיט את ההבדל העקרוני, שבתהליך הספרותי כוונת הסופר היא "הספרותיות", בעוד שבתהליך הפסיכולוגי כוונת המטפל היא תרפויטית. פסקה בספר (עמ' 55) מתארת היטב את הזיקה בין שני התחומים: "הספרות אינה נותנת ביטוי לרעיונות פסיכולוגיים או מאירה קונספציות פסיכולוגיות בלבד, אלא גם טומנת בחובה אמיתות פסיכולוגיות נסתרות שיש לחשוף, וכן כלים פרקטיים שעשויים לסייע לתהליכים טיפוליים. הפסיכולוגיה אינה משתמשת בספרות לצורך מתן דוגמאות או הבהרת רעיונות בלבד, אלא גם שואבת ממנה אמצעים ועקרונות ומיישמת אותם כחלק מהשיח הטיפולי שבין מטפל למטופל. לשני התחומים כוחות מרפאים, ושילובם יחד מעצים את היכולת לקדם את הבריאות הנפשית של האדם".

מחבר הספר מעיד שעגנון העריך מאוד קריאה בספרים, וציין במקומות שונים את חשיבותה בהעשרת הנפש ואף במרפא, ואילו בפסיכואנליזה חשד, וגם התנגד לרעיונותיה היסודיים. האתגר שלקח על עצמו קורן-מיימון הוא להראות שעל אף התנגדותו זו של עגנון, הוא הושפע עמוקות מספרים שקרא על הפסיכואנליזה, וכן הושפעה כתיבתו הספרותית, אם במודע, או שלא במודע. לשם כך החליט קורן-מיימון להציג תבנית שבבסיסה יחסי מטפל-מטופל דרך קריאה פסיכואנליטית ביצירותיו של עגנון.

היחסים בין מטפלים למטופלים מומחשים בספר

